

**ИЛК БОЛАЛИК ДАВРИДА ЎПКА ЎЗАНИ ВА БРОНХ ДАРАХТИ ТАРАҚҚИЁТИ,
ЎЗИГА ХОС ТУЗИЛИШИ**

Содиқова З.Ш., Султонов Р.К.

Тошкент тиббиёт академияси.

✓ **Резюме**

Ушбу мақолада илк болалик даврида ўпка ўзани ва бронх дарахти тараққиёти, ўзига хос тузилиши тўғрисида маълумотлар келтирилган. Аниқланган морфометрик кўрсаткичлар ва гистологик тузилмаларга асосланиб хулоса қиламизки, тадқиқот натижаларидаги болаларда ўпка ўзани узайиши ва диаметрининг катталашуви ҳар хил (асинхрон) кечиб, бу илк болалик даврида бу жараёнлар жадал кечади.

Калит сўзлар: ўпка, бронх дарахти, морфологик ўзгаришлар

**РАЗВИТИЕ, ОСОБЕННОСТИ СТРОЕНИЯ ЛЕГКИХ И БРОНХИАЛЬНОГО ДЕРЕВА
В РАННЕМ ДЕТСКОМ ВОЗРАСТЕ**

Содыкова З.Ш., Султонов Р.К.

Ташкентская медицинская академия.

✓ **Резюме**

В этой статье представлена информация о развитии и особенностях строения легких и бронхиального дерева в раннем детстве. На основании выявленных морфометрических параметров и гистологических структур можно сделать вывод, что результаты исследования показали, что у детей удлинение и увеличение диаметра легких различное (асинхронное), и эти процессы ускоряются в раннем детстве.

Ключевые слова: легкое, бронхиальное дерево, морфологические изменения.

**DEVELOPMENT, STRUCTURAL FEATURES OF LUNGS AND BRONCHIAL TREE IN
EARLY CHILDHOOD**

Sodykova Z.Sh., Sultonov R.K.

Tashkent Medical Academy.

✓ **Resume**

This article provides information on the development and structural features of the lungs and bronchial tree in early childhood. Based on the identified morphometric parameters and histological structures, it can be concluded that the results of the study showed that in children the lengthening and increase in the diameter of the lungs is different (asynchronous), and these processes are accelerated in early childhood.

Key words: lung, bronchial tree, morphological changes.

Долзарблиги

ЖССТ маълумотларига кура, нафас олиш аъзолари касалликлари ўлим сабаби кўрсаткичи бўйича бешинчи ўринни (4,1-4,2%), болалар орасида эса иккинчи ўринни (16,6%) эгаллайди [1]. Тошкент шаҳрида тўсатдан ўлиш синдроми 76,5% ҳолларда 1-6 ойлик болалар орасида кузатилди. Йилнинг совуқ фаслида (ноябр, декабр) ойларида бундай ўлим ҳоллари кўпроқ кузатилади [2-3].

Эмбрионал ривожланишнинг 6-8 ҳафтасида ўпка тўқимасида артериал ва веноз

кон томирлар тўри шакллана бошлайди. Ривожланишнинг 3 ойида бронх дарахти сегментар ва пастки бронхлари шаклланиб бошлайди. Она қорнида ривожланишнинг 4 ва 6 ойлар оралиғида ўпка кон-томир тизимининг тез ўсиши кузатилади [4].

Илк постнатал даврда одам ва сут эмизувчи ҳайвонларда ички аъзолари шиддатли равишда ривожланиб, шаклланиб боради. Мазкур ирсий детерминатция жараёни ҳар бир ёшнинг ўзига хос қонуниятлари асосида рўй беради. Гарчи ушбу соҳада

купгина илмий ишлар қилинган бўлсада, лекин ўпка ўзанини ва ўзан шох артерия томирлари тузилиши кам ўрганилган [5].

Трахеобронхиал дарахт тузилишини, унга ёт модда тушганини бронхоскопия қилиб урганган (Н.С.Якушенко, В.А.Калашникова, Г.Ф.Паламарчук) аммо тўлиқ диагностик текширув бермаслигини айтиб ўтишган [6-7].

Тадқиқотнинг мақсади: Илк болалик даврида ўпка ўзани ва бронх дарахти тараққиёти, ўзига хос тузилишини ўрганиш мақсади қуйилди.

Материал ва усуллар

Текширув Республика паталогик анатомия марказида 2021 йил III-чоракда келган бир ёшгача бўлган чақалоқлар мурдаси устида олиб борилди. Ўлган болаларда ўпка бронх

ўпка ўзани бола туғилганидан то илк болалик давригача бир қатор морфологик ва морфометрик ўзгаришларга учрайди. Шу вақт мобайнида ўзан ўртача 2,1 мм гача узунлашиб, диаметри ўртача 3 баробарга катталашади.

йўлларида касалликлари бўлмаган асосан юрак туғма нуқсонлари ва бахтсиз ходисалар туфайли нобуд бўлган ёш болалар мурдасида ўрганилди.

Мурдалардан олинган материаллар болаларнинг ёшига: Чақолоқлик, гўдақлик, илк болалик даврларига қараб 3 гуруҳга ажратилди. Ҳар бир гуруҳда камида 10-12 та ўпка ўзани ва артерияларининг бўлиниши ва бронх дарахтини тавсифи жойлашуви, шакли, узунлиги, диаметри ва қалинлиги аниқланди. Ўпка ўзани ва бронх дарахти шохланиши, диаметри ва узунлиги штангенциркуль ёрдамида ўлчанди. Микроскопик текширувлар учун ўпка ўзани ва унинг артериялари, бронхлари 4-6 мкм қалинликдаги кундаланг ва бўйлама кесмаларини гемотоксилин-эозин, Ван-Гизон усулларида бўялди.

Макроскопик текширувлар натижаларига кўра, чақолоқлик ва гўдақлик даврида ўпка ўзани 1,9 мм, диаметри 1,7 мм гача ошар экан. Илк болалик даврига келиб, (1-3 ёш) ўзан узунлиги 61%, диаметри 72% га ошди.

Болалик даврларида ўпка ўзанининг тузулиш динамикаси ($M \pm m, \text{мм}$)

1-жадвал

Ёш даврлари	Ўпка ўзани узунлиги.	Диаметри.
Чақолоқлик.	10,91 $\pm$ 0,05	5,65 $\pm$ 0,07
Гўдақлик.	12,81 $\pm$ 0,43	7,35 $\pm$ 0,39
Илк гўдақлик.	20,56 $\pm$ 0,9	12,64 $\pm$ 0,59

Ҳар бир кон томири ички, ўрта ва ташқи қаватлардан иборат бўлиб, уларнинг қалинлиги ёшга мос тартибда турли тартибда ўзгаради. Чақолоқларда ўрта қават қалинлиги (ўртача) 50,2%ни, ташқи қаватники 48,2% ва ички қавати 1,5%ни ташкил этди.

Умумий болалик даврида ушбу қаватлар қалинлашувини ўзаро қиёслаганда ҳар бир қават асинхрон ва узлуксиз равишда қалинлашади дейишимиз мумкин.

Чақалоқларда ўпка ўзанининг ички қавати ясси эндотелиал хужайралардан иборат, эндотелий ости қатлами эса унча ривожланмаган ва юпқа бўлади. Гўдақлик даврида эндотелий ости қатлами бир оз қалинлашади ва унда эластик толалар тўрини кўриш мумкин. Илк болалик даврида ўпка ўзанининг ички ва ўрта қаватлари орасидаги ички эластик мембрана унча тараққий этмаган, субэндотелийдаги эластик толалар нозик тўр ҳосил қилган, фибробласт ва бошқа

бириктирувчи тўқималар хужайралари бўйлама ва кундаланг йўналишда жойлашган. Чақалоқ ўпка ўзанининг ўрта кавати мушак эластик тузилишга эга ва 30–40 та ингичка эластик тола тутамларидан иборат. Гўдаклик даврида ўрта каватда сезиларли ўзгаришлар кузатилмади. Илк болалик даврида эса, ўрта каватида эластик толалар ва улар ҳосил қилган мембраналар бўлади. Тадқиқотимизда олинган бронхларни тарақиёти ва размерларини гуруҳчаларга мос ҳолда урганишда 1-гуруҳча чақолоқларнинг асосий бош бронхи 2450 ± 45 мкм, юқори бўлак бронхи 1700 ± 50 мкм, юқори сегментар бронхларда 1100 ± 25 мкм, Субсегментар бронхлар 375 ± 6 мкм, терминал бронхлар 185 ± 11 мкм, худди шундай пастки бўлак бронх 1800 ± 40 мкм, пастки сегментар бронхларда 1200 ± 103 мкм, пастки субсегментар бронхлар 900 ± 25 мкм, пастки терминал бронхларда эса 270 ± 6 мкм ташкил этди. 2-гуруҳча чақолоқларнинг асосий бош бронх диаметри 2850 ± 60 мкм, юқори бўлак бронхи 2100 ± 45 мкм, юқори сегментар бронхларда 1160 ± 50 мкм, субсегментар бронхлар 480 ± 10 мкм, терминал бронхлар 200 ± 10 мкм, 3-гуруҳча пастки бўлак бронхлари диаметлари 1900 ± 30 мкм, пастки сегментар бронхларда 1400 ± 120 мкм, пастки субсегментар бронхлар 980 ± 27 мкм, пастки терминал бронхларда эса 340 ± 8 мкм ташкил этди.

Хулоса

Аниқланган морфометрик кўрсаткичлар ва гистологик тузилмаларга асосланиб хулоса қиламизки, тадқиқот натижаларидаги болаларда ўпка ўзани узайиши ва диаметрининг катталашуви ҳар хил (асинхрон) кечиб, бу илк болалик даврида бу жараёнлар жадал кечади.

Мазкур даврда ўпка ўзани девори ўртача 2,1 марта қалинлашади.

Ўпка ўзани деворида ёстиқчасимон, куртаксимон тузилмалар ҳосил бўлиб, улар қонни ўпкадан ўтишини муккамал бошқаради.

Бир ёшгача бўлган чақолоқларда бронх дарахтини морфометрик ўрганиш нафақат паталогоанатомик хулосалар учун балки клиницист врачларга бронх дарахти патологияларини диагностикаси ва касалликларни олдини олиш, даволашда ўз самарасини беради. Текширувмиздаги чақолоқлар бронх дарахти диаметрлари ўлчамларида айтарли фарқ кузатилмади.

АДАБИЁТЛАР РҮЙХАТИ:

1. Katharine C. Pike Jane S.A. Lucas. Respiratory consequences of late preterm birth. Paediatric Respiratory Reviews 16 (2015) 182–188.
2. M.S.Abdullakhūzhayeva. Patologik anatomiya.II-k. 1sm. Toshkent-2012 y.
3. Nafas a"zolar kasalliklari: khavfli ok,ibatlardan profilaktika va davo choralarigacha.Khayrullo Razhabov 08.09.2020y.<http://www.ssv.uz/>
4. Yu.Yu.Yelisayeva. Istochnik. Detskiye bolezni. Polnyy spravochnik (anatomo-fiziologicheskiye osobennosti detey) 2008 g.
5. R.V. Basiy, V.A. Vasil'yev, I.A. Zdikhovskiy, YU.V. Dovgyallo, O.A. Beshulya Ye.S. Selivanova. Anatomiya legkikh. Vestnik gigiyeny i epidemiologii Tom 22, № 4, 2018.
6. Kharchenko V.V, Mantulina L.A, Nikishina Ye.I, Bakhmet A.A, Klochko S.V. Sostoyaniye slizistoy obolochki trakheobronkhial'nogo dereva v norme u lyudey zrelogo vozrasta. Kurskiy nauchno-prakticheskiy vestnik "Chelovek i yego zdorov'ye". – 2016. – № 3.
7. Yakushenko N.S, Kalashnikova V.A, Palamarchuk G.F. Ekstrennaya bronkhoskopiya v diagnostike i lechenii inorodnykh tel trakhei i bronkhov u detey.

Келиб тушган вақти 09.10.2021